

Fristående och kommunala skolor bör lära av varandra

Dagens Samhälle den 25 oktober 2016

I skoldebatten påstås ofta att fristående skolor ligger bakom den svenska kunskapskrisen. Regeringens föreslagna vinstbegränsning i välfärdssektorn utgår ifrån att vinster i friskolor skadar skolväsendet. Under senare tid har vissa till och med argumenterat för att hela skolpengssystemet – som anses gynna friskolorna – bör skrotas.

Att försöka förbättra elevers prestationer genom att försämra möjligheten att driva fristående skolor kan dock visa sig vara kontraproduktivt. Tidigare forskning tyder till exempel på att friskolorna snarare har minskat fallet i den internationella undersökningen Timss. Resultaten tyder på att Sverige skulle ha legat i genomsnitt sju poäng lägre, om andelen elever i fristående skolor inte hade ökat över huvud taget mellan 1995 och 2011.

Samtidigt har ingen studerat hur elever i fristående skolor presterar i Pisa-undersökningen, som dominerar debatten. Ofta refereras till OECD:s egen analys, som inte finner några skillnader alls jämfört med kommunala skolor när man justerar för elevernas socioekonomiska bakgrund.

Dock är OECD:s undersökning inte speciellt genomgående. Till exempel ignorerar den viktiga bakgrundsfaktorer, till exempel utländsk bakgrund. Dessutom analyserar den bara skillnader i huvudämnet matematik.

Intressant nog visar ny forskning, som jag och Nima Sanandaji står bakom, att elever i fristående skolor presterade cirka 10-18 poäng bättre än elever i kommunala skolor i den senaste Pisa-undersökningen år 2012, när man tar hänsyn till en rad bakgrundsfaktorer. Detsamma gäller om man justerar för självrapporterad ansträngning i provet, för att ta hänsyn till olika grader av motivation.

Samtidigt finns det ingenting som tyder på att friskolorna presterade bättre än kommunala skolor i Pisa 2003, trots att deras fördel vad gäller elevsammansättning om något var högre. I takt med att friskolesektorn växt över tid har den blivit mindre exklusiv – men ändå har dess fördel gentemot den kommunala sektorn ökat i Pisa.

Detta indikerar alltså att friskolorna förbättrat sina resultat jämfört med kommunala skolor, samtidigt som kunskaperna har fallit i landet som helhet.

Frågan är vad som kan förklara skillnaderna. Analysen finner att fristående skolor har bättre skol- och studiemiljö, mer läxor och mer aktiva lärare jämfört med de kommunala. Dessa faktorer samvarierar också med bättre Pisa-resultat och kan förklara ungefär 50 procent av resultatskillnaderna mellan driftsformerna.

Samtidigt har fristående skolor också mer elevledd undervisning och använder digitala hjälpmedel i undervisningen i högre utsträckning – faktorer som korrelerar med sämre Pisa-resultat. Med andra

ord skulle fristående skolor sannolikt ha presterat bättre i Pisa 2012 om de använt dessa arbetsmetoder mindre och i samma utsträckning som de kommunala.

Ingenting tyder alltså på att friskolorna ligger bakom vårt fall i Pisa; att sätta käppar i hjulet för privata aktörer löser knappast grundskolans problem.

Samtidigt står det klart att kommunala och fristående skolor har olika styrkor och därför bör lära av varandra. Oavsett skolform måste vi säkerställa en god skol- och studiemiljö – samt att rätt metoder används i och utanför klassrummet.

Gabriel Heller Sahlgren